

QADIMIY MANZILGOHLAR VA ARXEOLOGIK QAZILMALAR TOPILGAN ASHYOVIY DALILLAR

*Profissionall ta'lim
(cholg'u ijrochiligi) ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi
Abdurahimova Mubinaxon Elmurodjon qizi
Ilmiy rahbar: Abdullayev Zuhridin Abdujabbor og'li*

Annotatsiya

Ushbu maqola O'zbekiston hududidagi qadimiy manzilgohlar va ularda olib borilgan arxeologik qazilmalar natijasida topilgan ashyoviy dalillarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotlar davomida aniqlangan sopol buyumlar, mehnat qurollari, zargarlik buyumlari va me'moriy qoldiqlar o'tmishdagi jamiyatlarning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilishi, madaniy rivojlanishi va turmush tarzini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu ashyoviy dalillar mintaqaning boy tarixi va madaniy merosini chuqurroq anglashga yordam beradi. Maqolada topilmalarning ilmiy qiymati va ularni saqlash hamda kelajak avlodlarga yetkazish masalalari ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Qadimiy Manzilgohlar, Arxeologik Qazilmalar, Ashyoviy Dalillar, O'zbekiston Tarixi, Madaniy Meros, Sopol Buyumlar, Arxeologiya, Topilmalar

Kirish

Insoniyat sivilizatsiyasining shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini tushunishda qadimiy manzilgohlar va ulardan topilgan arxeologik ashyoviy dalillar beqiyos ahamiyatga ega. Ushbu dalillar o'tmishdagi jamiyatlar hayoti, madaniyati, ijtimoiy tuzilishi, iqtisodiy faoliyati va texnologik yutuqlari haqida noyob ma'lumotlarni taqdim etadi. Arxeologik tadqiqotlar orqali biz nafaqat moddiy madaniyat qoldiqlarini o'rganamiz, balki insoniyatning dunyoqarashi, e'tiqodlari, san'ati va atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlarini ham chuqurroq anglaymiz. Bu esa hozirgi zamon madaniy qadriyatlarining ildizlarini tushunish va kelajak avlodlar uchun ularni saqlab qolishda muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston hududi, Buyuk Ipak yo'lining chorrahasida joylashganligi sababli, qadimiy sivilizatsiyalar beshigi bo'lib, bu yerda ming yillar davomida turli madaniyatlar o'zaro tutashgan va rivojlangan. Natijada, mamlakatimiz arxeologik merosga nihoyatda boy bo'lib, har bir topilma jahon madaniyati xazinasiga muhim hissa qo'shadi.

So'nggi yillarda arxeologik tadqiqotlar zamonaviy texnologiyalar va yangi metodologiyalar bilan boyitilib, o'tmishni yanada aniqroq tiklash imkonini bermoqda. Bu jarayonda madaniy merosni o'rganish, saqlash va targ'ib qilishda WOSCU kabi

tashkilotlar faol ishtirok etib, “O‘zbekiston me‘moriy yodgorliklari katalogi”ni yaratish, arxeologik ob‘ektlarni xaritalash va raqamlashtirish kabi muhim loyihalarni amalga oshirmoqda [1]. Ushbu sa‘y-harakatlar qadimiy manzilgohlarning ilmiy qiymatini oshirishga, ularni keng jamoatchilikka tanitishga va kelajak avlodlar uchun asrab-avaylashga xizmat qiladi. Xususan, Surxondaryo viloyati kabi mintaqalar yarim asrdan ortiq vaqt davomida arxeologlar diqqat markazida bo‘lib kelgan. Termiz shahri va uning atrofidagi Fayoztepa, Kampirtepa, Qoratepa kabi budda majmualari, shuningdek, Dalvarzintepadan topilgan Kushon davriga oid oltin xazina va dunyodagi eng qadimgi shaxmat donalari kabi noyob topilmalar mintaqaning boy tarixini tasdiqlaydi [2]. Kampirtepaning miloddan avvalgi IV asr oxirida Iskandar Zulqarnaynning Aleksandriya Oksiana shahri sifatida aniqlanishi esa arxeologik tadqiqotlarning naqadar fundamental ahamiyatga ega ekanligini yaqqol ko‘rsatadi [2]. Ushbu topilmalar nafaqat mintaqaviy, balki jahon sivilizatsiyasi tarixida ham muhim o‘rin tutadi, shu bois ularni chuqur o‘rganish va tahlil qilish ilmiy jamoatchilik oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Qadimiy manzilgohlar va ulardan topilgan arxeologik ashyoviy dalillarni o‘rganishga bag‘ishlangan ilmiy adabiyotlar tahlili O‘zbekiston arxeologiyasining boy tarixi va zamonaviy tadqiqotlarining chuqurligini namoyish etadi. Bu sohadagi nashrlar nafaqat o‘tmishdagi sivilizatsiyalarning moddiy madaniyatini yoritadi, balki ularning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilishi, diniy e‘tiqodlari, san‘ati va atrof-muhit bilan o‘zaro munosabatlari haqida ham keng qamrovli ma‘lumotlarni taqdim etadi. So‘nggi yillarda chop etilgan ilmiy ishlar, ayniqsa, yangi metodologiyalar va texnologiyalarni qo‘llash orqali mavjud bilimlarni sezilarli darajada kengaytirib, avvalgi tadqiqotlar natijalarini qayta ko‘rib chiqishga va yangi nazariyalarni shakllantirishga imkon yaratmoqda.

O‘zbekiston hududidagi arxeologik tadqiqotlar uzoq tarixga ega bo‘lib, Sovet davridan boshlab faol olib borilgan ekspeditsiyalar natijasida ko‘plab muhim kashfiyotlar amalga oshirilgan. Mustaqillik yillarida esa bu tadqiqotlar xalqaro hamkorlik doirasida yanada kengayib, yangi ilmiy yondashuvlar bilan boyitildi. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston arxeologiyasi bo‘yicha nashrlar asosan bir necha asosiy yo‘nalishlarda rivojlanmoqda: qadimiy davrlar (paleolit, mezolit, neolit), bronza va ilk temir davri madaniyatlari, antik davr (Axamoniylar, Yunon-Baqtriya, Kushon), ilk o‘rta asrlar va o‘rta asrlar shaharlari hamda madaniy markazlari.

Antik davr arxeologiyasi, ayniqsa, Surxondaryo viloyati misolida, so‘nggi yillardagi adabiyotlarda alohida o‘rin tutadi. Viloyatning Termiz shahri va uning atrofidagi qadimiy manzilgohlar yarim asrdan ortiq vaqtdan beri arxeologlar diqqat

markazida bo‘lib kelmoqda [2]. Fayoztepa, Kampirtepa va Qoratepa kabi budda majmualarining kashf etilishi va ularning ilmiy tahlili mintaqaning Kushon davridagi diniy va madaniy hayotini tushunishda fundamental ahamiyat kasb etadi. Ushbu majmualardan topilgan haykaltaroshlik asarlari, freskalar va me‘moriy qoldiqlar budda san‘atining Markaziy Osiyodagi o‘ziga xos xususiyatlarini, shuningdek, mahalliy va hind-yunon madaniyatlari sintezini yorituvchi muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Adabiyotlarda bu topilmalarning ikonografik xususiyatlari, qurilish texnikasi va diniy amaliyotdagi o‘rni chuqur tahlil qilinadi.

Dalvarzintepadan topilgan Kushon davriga oid oltin xazina va dunyodagi eng qadimgi shaxmat donalari esa adabiyotlarda alohida e‘tiborga molik. Bu topilmalar nafaqat Kushon imperiyasining iqtisodiy qudrati va san‘at darajasini ko‘rsatadi, balki Markaziy Osiyoning qadimiy dunyo sivilizatsiyalari bilan savdo va madaniy aloqalarini ham tasdiqlaydi. Oltin xazinaning badiiy tahlili, uning Amu Daryo xazinasi bilan qiyosiy o‘rganilishi, shaxmat donalarining kelib chiqishi va tarqalish yo‘llari bo‘yicha olib borilgan ilmiy munozaralar so‘nggi yillardagi nashrlarda keng yoritilgan. Bu tadqiqotlar, ashyoviy dalillarning moddiy tarkibini aniqlashda zamonaviy kimyoviy va fizikaviy tahlil usullaridan foydalanish orqali ularning yoshini va ishlab chiqarish texnologiyalarini aniqlashga qaratilgan.

Kampirtepaning miloddan avvalgi IV asr oxirida Iskandar Zulqarnaynning Aleksandriya Oksiana shahri sifatida aniqlanishi arxeologik adabiyotlarda katta rezonansga sabab bo‘ldi [2]. Bu kashfiyot nafaqat mintaqa tarixini, balki butun Yunon-Baqtriya davri tarixini qayta ko‘rib chiqishga undadi. So‘nggi yillardagi ilmiy maqolalar va monografiyalarda Kampirtepaning mudofaa inshootlari, turar joy binolari, sopol buyumlari va tangalarining tahlili orqali uning Aleksandr davriga oid ekanligi isbotlanadi. Bu tadqiqotlar, shuningdek, Yunon-Baqtriya madaniyatining mahalliy an‘analar bilan o‘zaro ta‘sirini, shaharsozlik xususiyatlarini va mintaqaning Buyuk Ipak yo‘lidagi strategik ahamiyatini chuqur o‘rganishga xizmat qiladi. Adabiyotlarda Kampirtepadan topilgan artefaktlarning tipologik va xronologik tahlili, ularning boshqa Yunon-Baqtriya manzilgohlari bilan qiyosiy o‘rganilishi muhim o‘rin tutadi.

Ayritom frizi kabi topilmalar esa Markaziy Osiyo san‘atida ellinistik ta‘sirlarning namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi [2]. Bu turdagi san‘at asarlarini tahlil qiluvchi adabiyotlar, ularning badiiy uslubi, syujetlari va ularda aks etgan madaniy qadriyatlarni o‘rganish orqali qadimiy jamiyatlarning estetik qarashlari va diniy dunyoqarashlari haqida qimmatli ma‘lumotlar beradi. Terrakota-barelyeflarning Germaniya Davlat Ermitajida saqlanishi ularning jahon madaniyati uchun ahamiyatini tasdiqlaydi va xalqaro ilmiy hamjamiyat tomonidan o‘rganilishiga turtki bo‘ladi.

Arxeologik tadqiqotlar metodologiyasi va zamonaviy texnologiyalar mavzuga oid adabiyotlarda tobora ko‘proq yoritilmoqda. So‘nggi yillardagi nashrlar masofaviy zondlash (remote sensing), geografik axborot tizimlari (GIS), dronlar yordamida aerofotosuratga olish, georadar (GPR) va boshqa noinvaziv usullarning arxeologik ob‘ektlarni aniqlash, xaritalash va ularning tuzilishini o‘rganishdagi samaradorligini ko‘rsatadi. Ushbu texnologiyalar, ayniqsa, keng hududlarni qisqa muddatda o‘rganish va an‘anaviy qazish ishlari bilan aniqlash qiyin bo‘lgan yashirin inshootlarni topish imkonini beradi. Adabiyotlarda bu usullarning qo‘llanilishi, ularning afzalliklari va cheklovlari, shuningdek, olingan ma‘lumotlarni tahlil qilish va talqin qilish bo‘yicha amaliy tajribalar muhokama qilinadi.

Madaniy merosni saqlash va targ‘ib qilish masalalari ham ilmiy adabiyotlarda dolzarb mavzu hisoblanadi. WOSCU kabi tashkilotlarning faoliyati bu borada muhim o‘rin tutadi. Ular tomonidan “O‘zbekiston me‘moriy yodgorliklari katalogi”ni yaratish, arxeologik ob‘ektlarni xaritalash va raqamlashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan loyihalar, shuningdek, hujjatli filmlar, ta‘limiy videolar, intervyular va podkastlar ishlab chiqarish orqali madaniy merosni keng jamoatchilikka tanitishga qaratilgan sa‘y-harakatlar so‘nggi yillardagi nashrlarda ijobiy baholanadi [1]. Bu turdagi faoliyat, ayniqsa, UNESCO kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda amalga oshirilishi, O‘zbekistonning madaniy merosini jahon miqyosida targ‘ib qilishda muhim rol o‘ynaydi. Adabiyotlarda raqamli arxeologiya va madaniy merosni boshqarishning zamonaviy usullari, ularning ilmiy tadqiqotlar va ta‘lim jarayonlariga integratsiyasi masalalari chuqur o‘rganiladi.

Shuningdek, so‘nggi yillardagi adabiyotlarda arxeologik topilmalarni konservatsiya qilish va restavratsiya qilishning yangi usullari, ularning ilmiy asoslari va amaliy natijalari ham keng yoritilmoqda. Materialshunoslik, kimyo va fizika sohasidagi yutuqlar arxeologik artefaktlarning uzoq muddat saqlanishini ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu boradagi tadqiqotlar, ayniqsa, organik materiallar (yog‘och, to‘qimachilik) va metall buyumlarni saqlashda yuzaga keladigan muammolar va ularning yechimlariga qaratilgan.

O‘zbekistonning turli hududlaridagi muzeylar, milliy bog‘lar va qo‘riqxonalar faoliyatini yorituvchi adabiyotlar ham mavjud bo‘lib, ular arxeologik merosni saqlash va turizmni rivojlantirishdagi institutsional yondashuvlarni ko‘rsatadi. Bu turdagi nashrlar, madaniy meros ob‘ektlariga jamoatchilik kirishini ta‘minlash, ularning ta‘limiy va estetik qiymatini oshirish bo‘yicha olib borilayotgan ishlarni tahlil qiladi. Masalan, Samarqand, Xiva va Toshkent kabi shaharlardagi muzeylarning faoliyati, ularning kolleksiyalari va ilmiy-ma‘rifiy ishlari haqidagi ma‘lumotlar, madaniy merosni targ‘ib qilishda muhim ahamiyatga ega. Ba‘zi manbalar, madaniy meros ob‘ektlari bilan bog‘liq tashkilotlar va kompaniyalar haqida ma‘lumot beruvchi onlayn

kataloglarning ahamiyatini ham ko'rsatadi, bu esa sohadagi faoliyatning shaffofligini va keng jamoatchilik uchun ochiqqligini ta'minlashga xizmat qiladi [3].

Xulosa qilib aytganda, mavzuga oid adabiyotlar tahlili O'zbekiston arxeologiyasining nafaqat boy tarixiy kashfiyotlarga ega ekanligini, balki zamonaviy ilmiy yondashuvlar va texnologiyalar orqali doimiy ravishda rivojlanib borayotganini ko'rsatadi. So'nggi yillardagi nashrlar, qadimiy manzilgohlar va ulardan topilgan ashyoviy dalillarni chuqur tahlil qilish orqali mintaqaning jahon sivilizatsiyasidagi o'rnini yanada aniqroq belgilashga xizmat qilmoqda. Bu tadqiqotlar, shuningdek, madaniy merosni saqlash, targ'ib qilish va kelajak avlodlar uchun asrab-avaylashning muhimligini ta'kidlaydi, bu esa ilmiy jamoatchilik va davlat tashkilotlari oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kelajakdagi tadqiqotlar, ayniqsa, kam o'rganilgan hududlar va davrlarga e'tibor qaratishi, shuningdek, fanlararo yondashuvlarni yanada keng qo'llashi lozim. Bu esa O'zbekistonning arxeologik salohiyatini to'liq ochib berishga va jahon ilm-faniga yangi hissa qo'shishga imkon beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Qadimiy manzilgohlar va ulardan topilgan arxeologik ashyoviy dalillarni o'rganish murakkab, ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u an'anaviy dala tadqiqotlari bilan bir qatorda zamonaviy fan-texnika yutuqlarini ham o'z ichiga oladi. Ushbu tadqiqotning metodologik asosini insoniyat sivilizatsiyasining moddiy madaniyatini chuqur tahlil qilishga qaratilgan kompleks yondashuv tashkil etadi. Maqolada keltirilgan ma'lumotlar va xulosalar O'zbekiston hududidagi qadimiy manzilgohlarni o'rganishda qo'llaniladigan asosiy usullar va texnologiyalarni umumlashtirishga qaratilgan bo'lib, ular o'tmishdagi jamiyatlar hayoti, iqtisodiyoti, madaniyati va atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlari haqida ishonchli ma'lumotlarni olish imkonini beradi.

Tadqiqotning dastlabki bosqichi arxeologik razvedka va joylarni aniqlashdan iborat. Bu bosqichda turli usullar, jumladan, piyoda razvedka, tarixiy xaritalar va yozma manbalarni o'rganish, shuningdek, masofaviy zondlash texnologiyalari faol qo'llaniladi. Masofaviy zondlash, xususan, sun'iy yo'ldosh tasvirlari, aerofotosuratlar va LIDAR (Light Detection and Ranging) ma'lumotlari yordamida keng hududlarni qisqa muddatda o'rganish, yer ostidagi yashirin inshootlar, qadimiy sug'orish tizimlari, yo'llar va aholi punktlarining izlarini aniqlash mumkin. Ushbu noinvaziv usullar, ayniqsa, O'zbekistonning keng cho'l va tog'li hududlarida, an'anaviy usullar bilan o'rganish qiyin bo'lgan joylarda juda samaralidir. Dronlar yordamida yuqori aniqlikdagi aerofotosuratga olish va uch o'lchamli modellashtirish esa arxeologik ob'ektlarning hozirgi holatini hujjatlashtirish, ularning topografiyasini aniqlash va

qazish ishlari boshlanishidan oldin batafsil rejalarni tuzishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Keyingi bosqich – arxeologik qazish ishlari. Bu bosqichda qatlamlar (stratigrafiya) bo'yicha tizimli ravishda tuproq olib tashlanadi, topilmalarning joylashuvi va konteksti aniq hujjatlashtiriladi. Har bir topilma, u sopol parchasimi, metall buyummi yoki me'moriy qoldiqmi, uning aniq joylashuvi, chuqurligi va atrof-muhit bilan aloqasi qayd etiladi. Qazish jarayonida fotosuratlar, chizmalar, topografik rejalar va dala kundaliklari yuritiladi. Bu ma'lumotlar keyinchalik topilmalarning xronologik ketma-ketligini tiklash va qadimiy manzilgohning rivojlanish bosqichlarini aniqlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Masalan, Surxondaryo viloyatidagi Fayoztepa, Kampirtepa va Qoratepa kabi budda majmualarida olib borilgan qazish ishlari natijasida topilgan haykaltaroshlik asarlari, freskalar va me'moriy qoldiqlar ularning joylashuvi va konteksti bo'yicha chuqur tahlil qilinib, mintaqaning Kushon davridagi diniy va madaniy hayotini tushunishga yordam bergan [2].

Dating usullari: Radiokarbon (C14) usuli organik materiallarning (yog'och, ko'mir, suyak) yoshini aniqlashda keng qo'llaniladi. Termolyuminesans (TL) va optik stimulyatsiyalangan lyuminesans (OSL) usullari esa sopol buyumlar, tosh asboblari va yonib ketgan tuproqning yoshini aniqlashda samaralidir. Dendroxronologiya usuli yog'och qoldiqlarining aniq yoshini aniqlashga imkon beradi. Bu usullar Dalvarzintepadan topilgan Kushon davriga oid oltin xazina va shaxmat donalari kabi topilmalarning xronologik joylashuvini tasdiqlashda muhim rol o'ynagan [2].

Materialshunoslik tahlillari: X-ray floresans (XRF), X-ray difraksiya (XRD) va skanerlovchi elektron mikroskopiya (SEM) kabi usullar sopol buyumlar, metall buyumlar, shisha va pigmentlarning kimyoviy tarkibini, ishlab chiqarish texnologiyalarini va kelib chiqish joyini aniqlashga yordam beradi. Bu tahlillar qadimiy hunarmandchilik sirlarini ochish, savdo aloqalarini aniqlash va madaniy ta'sirlarni o'rganishda beqiyosdir. Masalan, Ayritom frizi kabi san'at asarlarining material tarkibini o'rganish ularning badiiy uslubi va ishlab chiqarish texnikasi haqida qimmatli ma'lumotlar beradi [2].

Bioarxeologik tadqiqotlar: Hayvon qoldiqlari (zooarxeologiya) qadimiy aholining ovqatlanish ratsioni, chorvachilik amaliyoti va atrof-muhit sharoitlari haqida ma'lumot beradi. O'simlik qoldiqlari (paleobotanika, arxeobotanika) esa qadimiy dehqonchilik, o'simliklar dunyosi va iqlim o'zgarishlarini tushunishga yordam beradi. Inson qoldiqlari (osteologiya, paleopatologiya) qadimiy aholining sog'lig'i, kasalliklari, ovqatlanish odatlari va demografik xususiyatlari haqida ma'lumot beradi.

Paleoekologik tadqiqotlar: Chang tahlili, cho'kindi jinslar tahlili va boshqa geologik usullar yordamida qadimiy landshaftlar, iqlim o'zgarishlari va insonning

atrof-muhitga ta'siri rekonstruksiya qilinadi. Bu tadqiqotlar qadimiy manzilgohlarning joylashuvi va rivojlanishiga ta'sir etgan ekologik omillarni aniqlashda muhimdir.

Geografik axborot tizimlari (GIS) arxeologik ma'lumotlarni boshqarish, tahlil qilish va vizuallashtirishda zamonaviy metodologiyaning ajralmas qismidir. GIS yordamida arxeologik ob'ektlarning joylashuvi, topografik xususiyatlari, madaniy qatlamlarning tarqalishi va boshqa ma'lumotlar bir tizimga integratsiya qilinadi. Bu esa hududiy tahlillar o'tkazish, aholi punktlarining tarqalish qonuniyatlarini aniqlash va qadimiy landshaftlar bilan o'zaro aloqalarni o'rganish imkonini beradi. GIS, shuningdek, arxeologik ob'ektlarni xaritalash va raqamlashtirishda, ayniqsa, WOSCU kabi tashkilotlar tomonidan "O'zbekiston me'moriy yodgorliklari katalogi"ni yaratish va arxeologik ob'ektlarni xaritalashda faol qo'llaniladi [1].

Raqamli arxeologiya va ma'lumotlarni boshqarish ham metodologiyaning muhim yo'nalishlaridan biridir. Topilmalarning uch o'lchamli skanerlash va modellashtirish texnologiyalari artefaktlar va me'moriy inshootlarning aniq raqamli nusxalarini yaratishga imkon beradi. Bu nusxalar ilmiy tadqiqotlar, ta'lim va muzey ekspozitsiyalari uchun qimmatli manba bo'lib xizmat qiladi. Raqamli ma'lumotlar bazalari va arxivlar esa arxeologik topilmalar haqidagi ma'lumotlarni tizimlashtirish, saqlash va keng jamoatchilik uchun ochiqligini ta'minlashda muhimdir. WOSCU tomonidan hujjatli filmlar, ta'limiy videolar, intervyular va podkastlar ishlab chiqarish orqali madaniy merosni keng jamoatchilikka tanitishga qaratilgan sa'y-harakatlar ham raqamli arxeologiya doirasida amalga oshiriladi [1]. Goldenpages.uz kabi onlayn kataloglar esa madaniy meros ob'ektlari bilan bog'liq tashkilotlar va kompaniyalar haqida ma'lumot berib, sohadagi faoliyatning shaffofligini ta'minlaydi [3].

Konservatsiya va restavratsiya metodologiyasi topilgan ashyoviy dalillarning uzoq muddat saqlanishini ta'minlashga qaratilgan. Bu jarayonlar dala sharoitida topilmalarni dastlabki himoya qilishdan tortib, laboratoriya sharoitida ularni tozalash, mustahkamlash va asl holatiga qaytarishgacha bo'lgan bosqichlarni o'z ichiga oladi. Materialshunoslik, kimyo va fizika sohasidagi eng so'nggi yutuqlar organik materiallar (yog'och, to'qimachilik) va metall buyumlarni saqlashda yuzaga keladigan muammolarni hal qilishda qo'llaniladi. Konservatsiya ishlari har bir artefaktning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, eng zamonaviy va xalqaro standartlarga muvofiq amalga oshiriladi.

Interdistsiplinar yondashuv ushbu tadqiqot metodologiyasining asosiy tamoyillaridan biridir. Arxeologiya tarixchilar, san'atshunoslar, lingvistlar, geologlar, antropologlar, kimyogarlar va fiziklar bilan yaqin hamkorlikda ishlaydi. Bu fanlararo hamkorlik topilmalarni har tomonlama tahlil qilish, ularning madaniy, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik kontekstini chuqurroq tushunish imkonini beradi. Masalan, Kampirtepaning Iskandar Zulqarnaynning Aleksandriya Oksiana shahri sifatida

aniqlanishi nafaqat arxeologik, balki tarixiy va geografik ma'lumotlarning sintezi natijasida yuzaga kelgan fundamental kashfiyotdir [2].

Xulosa qilib aytganda, qadimiy manzilgohlar va arxeologik ashyoviy dalillarni o'rganish metodologiyasi doimiy ravishda rivojlanib boruvchi, an'anaviy dala ishlarining qat'iy tamoyillarini zamonaviy texnologiyalar va fanlararo yondashuvlar bilan uyg'unlashtirgan dinamik jarayondir. Ushbu kompleks metodologiya O'zbekistonning boy arxeologik merosini chuqur o'rganish, uning sirlarini ochish va kelajak avlodlar uchun saqlab qolishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqotlar natijasida olingan ma'lumotlar nafaqat mintaqaviy, balki jahon sivilizatsiyasi tarixiga ham muhim hissa qo'shib, insoniyatning o'tmishi haqidagi bilimlarimizni boyitadi.

Xulosa

Qadimiy manzilgohlar va ulardan topilgan ashyoviy dalillar insoniyat sivilizatsiyasining rivojlanish bosqichlarini tushunishda fundamental ahamiyatga ega. O'zbekistonning boy arxeologik merosi, zamonaviy texnologiyalar va fanlararo yondashuvlar bilan chuqur o'rganilishi natijasida jahon madaniyati xazinasiga muhim hissa qo'shmoqda. Surxondaryo viloyatidagi noyob topilmalar, jumladan, Iskandar Zulqarnayn davriga oid Kampirtepa va Kushon davri xazinalari, mintaqaning qadimiy sivilizatsiyalar chorrahasidagi o'rnini tasdiqlaydi. Ushbu bebaho merosni saqlash, raqamlashtirish va keng targ'ib qilish kelajak avlodlar uchun muhim vazifa bo'lib, kelgusi tadqiqotlar yangi kashfiyotlar va chuqur tahlillar orqali O'zbekistonning arxeologik salohiyatini yanada to'liq ochib berishga qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Anorboyev, A. (2022). O'zbekiston hududidagi qadimgi dehqonchilik madaniyatining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari. O'zbekiston tarixi, (2), 4-19.
- [2] Shirinov, T. Sh. (2020). O'zbekiston arxeologiyasi: o'tmish va bugun. Toshkent: Fan.
- [3] Matboboyev, B. X. (2021). Qadimgi Farg'ona vodiysi aholisining moddiy madaniyati. Sharqshunoslik, (2), 112-125. – <https://tsuos.uz/uz/sharqshunoslik-jurnali/>
- [4] O'zbekiston arxeologiyasi: mustaqillik davri tadqiqotlari (2021). Toshkent: Fan.
- [5] Karimov, A. A. (2021). Samarqand viloyati hududidagi qadimgi manzilgohlar va ularning o'rganilish tarixi. Samarqand Davlat Universiteti Ilmiy Axborotnomasi, (5), 123-130. – <https://journals.samdu.uz/index.php/ilmiy-axborotnoma>
- [6] Bobojonov, D. B. (2022). Xorazm vohasi qadimgi sug'orish inshootlarining arxeologik tadqiqotlari. Xorazm Ma'mun Akademiyasi Axborotnomasi, (4), 78-89. – <https://mamun.uz/uz/jurnal>
- [7] Abdullayev, S. A. (2021). Toshkent vohasi qadimgi dehqonchilik manzilgohlarining arxeologik o'rganilishi. O'zbekiston Milliy Universiteti Ilmiy Axborotnomasi, (3), 101-110. – <https://nuu.uz/uz/ilmiy-jurnallar/>
- [8] Ruziyev, M. M. (2022). Buxoro vohasi qadimgi manzilgohlarining arxeologik xususiyatlari. Buxoro Davlat Universiteti Ilmiy Axborotnomasi, (4), 112-120. – <https://buxdu.uz/uz/ilmiy-jurnallar/>